

УДК373.1+371.214.1

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.73-2.29>

Шкода М. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ УКРАЇНИ (1991-2000)

Досліджено зміни у змісті навчання англійської мови в період розбудови незалежної України (1991–2001 роках). Висвітлено документи та їх основні завдання, які сприяли покращенню стану викладання предмета. Особливе значення серед яких мала Концепція викладання іноземних мов в Україні (1994), що була розроблена відповідно до положень Державної національної програми «Освіта». В Концепції вперше комплексно й системно викладено основні положення функціонування іноземних мов у системі безперервної освіти в Україні. Новими були й розділи про мовну ситуацію у тогочасному суспільстві, організаційно – методичне забезпечення вивчення іноземних мов, визначення вікових категорій, основних навчальних ступенів, а також відповідного базового рівня навченості іноземним мовам. Окреслено принципи укладання навчальних програм та шляхи їх реалізації. Пропонувалася розробка базових 14 рівнів навченості з іноземної мови єдиного державного стандарту, які можна досягти в період від дошкільного віку й впродовж подальшого вивчення мов. Відповідно до листа «Про поступове запровадження вивчення іноземних мов у початкових класах загальноосвітніх шкіл» вивчення цього предмета базовим навчальним планом передбачалося з 1-го або 2-го класу. Стан готовності школи до започаткування інновацій визначався шкільною радою, з урахуванням побажань батьків, наявності кваліфікованих кадрів та навчально- методичного оснащення.

Також автором проаналізовано навчальні плани та програми з іноземних мов для початкової школи даного періоду; досліджено їх структуру та змістовий компонент. Визначені принципи укладання навчальних програм вивчення іноземних мов. Проаналізовано відповідність програмових вимог змісту навчання іноземних мов у початкових класах; проведено порівняльну аналогію розвитку навичок аудіювання, читання, говоріння і письма з першого по четвертий класи. Проведений аналіз найуживаніших посібників з англійської мови для молодшої школи, розкрито їх сильні та слабкі сторони. Досліджено теоретичний доробок та практичний досвід викладання англійської мови у початковій школі у визначений період.

Ключові слова: зміст навчання, іноземні мови, англійська мова, навчальний план, шкільна програма, навчальний предмет, початкова школа, підручник.

Після здобуття Україною незалежності в державі розпочали формувати та втілювати в життя власну політику в галузі освіти. Зміни в даній галузі були спрямовані на досягнення світового рівня, осучаснення, відродження самобутнього національного характеру, докорінне оновлення змісту, форм і методів навчання та організаційних засад діяльності навчальних закладів. В цей непростий перехідний час пошуку освітніх інновацій, який безумовно сприяв творенню нових методів, засобів, форм і підходів до освітнього процесу, країна перебувала у фінансовій скруті. Державні мужі незалежної України хоча і проголошували освіту та її інновації одною з найважливіших стратегічних складових державної ідеології соціально-економічного розвитку країни та основ національної безпеки, проте, де-факто, освіта та наука істотно недофінансовувалася. Економічна криза суттєво впливала на якість навчального процесу. Найскладнішими залишалися проблеми несвоєчасного забезпечення шкіл та навчальних закладів освіти необхідною кількістю навчальної літератури, невивплата заробітної плати вчителям середніх загальноосвітніх закладів та матеріально – технічний стан приміщень. Однак, незважаючи на складні соціально – економічні умови, Міністерству освіти України вдалося досягти певних позитивних змін в освіті та покращити рівень викладання англійської мови у початковій школі зокрема.

Над питанням вивчення іноземної мови в початкових класах працювали такі відомі радянські вчені, як О.С. Ханова, І.Н. Верещагіна, А.П. Старков, А.Т. Чистякова, Ю.І. Коваленко. Значними вважаємо наукові доробки сучасних українських вчених В.М. Плахотник, О.Є. Мисечко, Т.К. Полонська, О.С. Пасічник, В.Г. Редько, О.А. Палій та Л.В. Кравчук. Разом з тим, ретроспективний аналіз досвіду вивчення англійської мови в початковій школі потребує більш детального подальшого дослідження в період запровадження та апробації принципів Нової української школи.

З огляду на це, метою статті є аналіз процесу запровадження вивчення англійської мови в початковій школі в загальноосвітніх школах України в період розбудови незалежної держави (1991–2001 р.р.).

Концептуальні засади реформування вітчизняної освіти в період становлення незалежності були визначені Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття»). Цей документ, розроблений творчим колективом освітян-науковців і практиків, був розглянутий і схвалений Першим з'їздом педагогічних працівників України (грудень 1992 р.) та затверджений Кабінетом Міністрів 3 листопада 1993 р.

У 1994 році відповідно до положення Державної національної програми «Освіта» (Україна XXI) було розроблено Проект Концепції викладання іноземних мов в Україні. На цей період у середніх навчальних закладах англійську мову вивчало 70,1 %; німецьку, французьку й іспанську відповідно 19,4, 10,5 % та 0,6 %. Відмінність цієї Концепції від попередніх постанов, інструктивних листів та інших документів полягала в тому, що в ній вперше комплексно й системно викладено основні положення функціонування іноземних мов у системі безперервної освіти в Україні. Новими вважалися розділи концепції про мовну

ситуацію в українському суспільстві, організаційно – методичне забезпечення вивчення мов, визначення вікових категорій і основних навчальних ступенів, відповідного базового рівня навченості іноземним мовам. Було розроблено принципи укладання навчальних програм (комунікативний підхід, інтеграція, прогресія, диференціація, кумулятивність, неперервність, принцип рамки) та шляхи їх реалізації. Визначався зміст національної програми з іноземних мов. У Концепції підтримувалося право на створення умов для вивчення іноземних мов у різноманітних дошкільних, шкільних і вищих навчальних закладах у різному обсязі. Водночас пропонувалася єдина національна програма і єдиний державний стандарт у системі безперервної освіти, покликаний допомогти не лише об'єктивно оцінювати успіхи учнів, студентів, навчальних закладів, а й створювати рівні можливості у вивченні іноземних мов у навчальних закладах будь-якого типу. Наголошувалося, що єдиний державний стандарт для різних типів навчальних закладів можливий у тому випадку, коли він буде рівневий, що в свою чергу забезпечить постійну можливість для оцінювання прогресу. Пропонувалася розробка декількох рівнів єдиного державного стандарту, які можна досягнути в період від дошкільного віку й упродовж подальших років вивчення мов, які повинні бути не копіюванням четвертних та річних іспитових робіт, сесій, а логічними віхами мовленнєвого розвитку. Важливою була умова, за якої запропоновані рівні можуть співвідноситися одночасно до різних організаційно та хронологічно визначених ступенів навчального процесу. Основне призначення іноземної мови полягало у формуванні особистості учня (студента) через оволодіння спілкуванням – говорінням, розумінням на слух, читанням та письмом).

Зміст, структура і форми реалізації навчальних програм зумовлювалися в першу чергу з домінуючою філософією суспільства того часу. Навчальні програми в державах, де політична і соціально-економічна структура суспільних відносин підтримувала і розвивала демократичні принципи, складалися таким чином, що їх вихідною метою були потреби кожного учня. Отже, основна мета – допомогти дітям розуміти як потреби людей, що їх оточують, так і свої власні, і навчити їх забезпечувати ці потреби. До мети вивчення будь-якого предмета були включені як загальнопредметні так і спільні цілі для мовних предметів.

Метою вивчення іноземних мов внесли наступні цілі:

1) усвідомлювати потреби кожної дитини як неповторної особистості, допомогти їй гармонічно розвиватися, сприяти тому, щоб учні (студенти) краще розуміли самих себе, своє місце в суспільстві, свої прагнення бути вільним у виборі, зокрема, навчальних матеріалів і методів їх опрацювання, незалежними у критичних висловлюваннях, самостійними у прийнятті рішень, творчими в освоєнні предмета і навколишнього світу, гуманними в своїй поведінці у навчальному закладі й поза його межами, здатними ставити посильні цілі й досягати їх;

2) виховувати позитивне ставлення до вивчення іноземних мов через створення реальних можливостей для духовного розвитку та емоційного самовираження, через почуття власного успіху, морального комфорту і радісну атмосферу навчання, через ознайомлення із культурою і цивілізацією країн, в яких іноземна мова має статус рідної, через використання методу переконання і позбавлення будь-яких проявів залякування та невинуватого керування, через толерантність і тактовність в організації педагогічної комунікації;

3) забезпечувати постійне стимулювання інтелекту, розвиток мисленнєвих процесів: аналізу, умовиводів, осмислення, запам'ятовування, що підвищить рівень вивчення іноземних мов та інших предметів, підготує учнів до плідної інтелектуальної праці, поліпшить їх комунікативну спроможність та культуру спілкування;

4) навчати методам і прийомам самостійного вивчення мови, сформуванню достатню основу для набуття навичок, знань і світогляду, які необхідні для досягнення незалежності в організації навчання, роботи і відпочинку. Для реалізації вищезазначеної мети визначатиметься структура і зміст цілей і технологій їх досягнення.

Кожну із цих чотирьох цілей пропонувалося поділити на 14 рівнів завдань, які підпорядковуватимуться одне одному і їх прогресія повинна бути кумулятивною, тобто володіння кожним наступним рівнем залежатиме від оволодіння попереднього. Кожен із 14 рівнів завдань мав відображати рівень сформованості навичок та вмій у визначених видах мовленнєвої діяльності. Чітке формулювання рівнів досягнень учнів у межах кожної цілі давало можливість об'єктивного, дієвого, постійного оцінювання знань, навичок та вмій учнів (студентів) як вчителями, так і самими учнями.

Для досягнення, вищезгаданих цілей, включено сім обов'язкових тематичних блоків, що узагальнюють досвід учнів про себе і навколишній світ. А саме, щоденна діяльність людини, особисте і соціальне життя, світ навколо нас; світ освіти, навчання і роботи; засоби масової інформації; основні види діяльності, що зв'язують нас із міжнародним світом; світ уяви та творчості. Пропозиція опанувати всі сім тем на кожному ступені навчання мала за мету забезпечення інтеграцію тем та послідовне, циклічне їх освоєння.

Поряд з цілями та технологією їх досягнень входив і контроль. Оцінювання і тестування згідно Концепції вважалися різними типами контролю досягнень. Оцінювання постійно проводиться вчителями згідно запропонованих рівнів, а тестування проводиться державою в кінці кожного ступеню навчання. На думку експертів, такий підхід міг забезпечити єдність постійного ефективного контролю, що надаватиме інформацію для учнів, батьків учнів, вчителів, керівників навчальних закладів і підрозділів та періодичного державного, відносно об'єктивного, контролю тестування, який міг би сприяти виявленню успіхів і проблем у кожному конкретно взятому навчальному закладі і освіти в цілому. Такий взаємозв'язок оцінювання і тестування надавав можливість оперативного виявлення успішної практики навчання і вивчення іноземних

мов та оперативного поширення цього досвіду через мережу підготовки і перепідготовки вчителів.

Відповідно до Концепції, для досягнення уніфікованих результатів вивчення іноземних мов в умовах освітнього плюралізму необхідно визначити базові рівні знань і навичок учнів для кожного ступеню безперервної освіти з предмета. Базові рівні навченості з іноземної мови виступали як єдиний державний стандарт, досягнення якого обов'язкове для всіх учнів незалежно від типу навчального закладу та специфіки курсу навчання, оцінювання й тестування якого повинні мати об'єктивний зріз базового рівня володіння іноземною мовою. Введення поняття « рівнів засвоєння » для переважної більшості навчальних дисциплін і встановлення допустимості варіативності рівнів державного стандарту повинно допомогти дітям із різними здібностями (включаючи дітей із фізичними і розумовими вадами) навчатися поряд і досягати посильнених рівнів в обов'язкових освітніх предметах. Передбачалося, що діти матимуть змогу раннього визначення свого профілю – гуманістичного чи технічного.

Державне тестування рекомендовано проводити після 2, 3, 4, 5 етапів, оскільки на кожному з цих етапів учню слід надати право припинити навчання з тих предметів, з яких він вважає за доцільне, якщо він досягне базових рівнів державного стандарту. В цілому, випускник середньої школи в сумі обов'язкових предметів мусив мати не менше 7-8 рівнів в середньому .

Відповідно до ступеня вивчення іноземної мови визначалася і кількість занять англійської мови на тиждень: 1-й ступінь (вік : 5-7 років) – на вивчення іноземної мови відводилося не менше 3-х годин на тиждень; 2-й ступінь (вік : 7-11 років) – не менше 6 годин на тиждень; 3-й ступінь (вік : 11-14 років) – не менше 5 годин на тиждень; 4-й ступінь (вік : 14-17 років) – не менше 5 годин на тиждень; 5-й ступінь (вивчення іноземних мов у вищих навчальних закладах) – не менше 6 годин протягом 3-4 років; 6-й ступінь (вивчення іноземних мов в нестандартній мережі, підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації фахівців іноземних мов) [9].

Розглянемо більш детально 1-й і 2-й ступені. У програмі зазначалося, що основний акцент під час вивчення предмета слід робити на мимовільному запам'ятовуванні навчального матеріалу. На заняттях потрібно створювати довірливу і доброзичливу атмосферу, уважно ставитися до учнів, враховуючи психофізичні особливості дітей цього віку. Оскільки пам'ять семи – восьмирічної дитини має великі можливості: учень цього віку легко і міцно запам'ятовує як окремі іншомовні слова, так і словосполучення, фрази, вірші, мовні кліше. Високою ефективністю відрізняються імітаційні здібності дітей. Тому вчителям рекомендовано використовувати різноманітні форми роботи, цікаві ігри, пісні, римівки, вірші та включати в навчальний процес мову жестів, міміку, рухи, імітацію, музичний супровід. Від уміння вчителя творчо організувати навчальний процес залежить успіх роботи. За вимогами, урок повинен бути насиченим такими вправами й іграми, які б урізноманітнювали діяльність учнів, оскільки через нестійку увагу діти не можуть зосередитися на одній дії, адже організм дитини вимагає руху. Саме рухливі ігри, що проводяться в контексті загальної навчальної задачі, допомагають розрядити напруження, дати вихід дитячій рухливій енергії, тим самим стимулюючи подальшу розумову активність учнів. Зазначалося, що грамотний підбір наочності та технічних засобів навчання також впливає на розум і почуття дітей, викликає інтерес до предмета, робить їх мовлення образним і емоційним. У роботі вчителю давали право вибору та використання посібників та матеріалів для початкового навчання. Орієнтація на чинні на той час навчально – методичні комплекси не мала перешкоджати виходити за межі пропонованої тематики і збільшити лексичний запас за рахунок збільшення вивчення додаткових тем. Резерв часу рекомендовано використовувати для більш ретельного опрацювання матеріалу, вдосконалення фонетичних навичок більш ґрунтовного засвоєння виразів класного вжитку, виконання вправ з аудіювання. Наголошувалося про важливість співпраці класовода і вчителя іноземної мови. Вони повинні вести психологічні – педагогічні спостереження, підтримувати постійний зв'язок з батьками, проводити позакласну роботу [10].

У програмі з іноземних мов для початкової школи практичною метою вивчення іноземної мови названо здатність учнів спілкуватися іноземною мовою в усній і письмовій формах. Навчання різних видів мовленнєвої діяльності має проводитися на основі сформованих навичок: фонетичних, лексичних та граматичних. Наголошено, що фундамент розвитку фонетичних навичок закладається в початковій школі, а вдосконалюється протягом усього періоду навчання. У програмі також зазначено лексичний мінімум для кожного року навчання. Це стосується і граматичного матеріалу, вивчення деяких граматичних явищ дозволялося переносити в інший клас, в залежності від підручника, яким користувалися в даному навчальному закладі. Навчання аудіювання передбачало формування вміння сприймати мовлення іншої особи при безпосередньому спілкуванні і в грамзапису. Закінчуючи початкову школу, учні повинні розуміти текст, що пред'являється одноразово та мовлення нормального темпу голосу спікера тривалістю до 2 хвилин. Навчання говоріння означало оволодіння навичками діалогічного і монологічного мовлення. Навчання діалогічного мовлення мало за мету навчити учня мовленнєвої взаємодії в межах заданої ситуації, а зміст діалогу повинен відповідати конкретній ситуації. Навчання монологічного мовлення передбачало досягнення такого рівня розвитку навичок і вмінь, при якому учні можуть без попередньої підготовки в природному темпі мобілізувати засвоєні іншомовні засоби з метою здійснення реальної комунікації. Метою навчання читання становило оволодіння зрілим читанням, під час якого сприймається потрібна інформація. На цьому етапі учні повинні навчитися читати вголос і про себе з повним розумінням коротких нескладних адаптованих текстів. Учні мають зрозуміти основний зміст тексту без словника, з контексту здогадуючись про значення невідомих слів.

Користуватися двомовним словником учні вчилися на другому році навчання. На кінець початкового етапу швидкість читання вголос і про себе – не менш як 350 друк. знаків за хвилину. Допускалося використання 2% незнайомих слів, значення яких можна знайти у матеріалах довідкового характеру або зрозуміти на основі здогадки. Завдання навчання письма навчити учнів правопису та умінню письмово викладати свої думки. На кінець початкового етапу учні повинні вміти висловлюватися – не менше 7 фраз, правильно оформлених у мовному відношенні. Переклад розглядався як важливий засіб оволодіння мовним матеріалом і різними видами мовленнєвої діяльності. Тематика усного мовлення і читання була представлена трьома темами: «Учень і його оточення», «Україна», «Країна, мова якої вивчається».

Щодо тематики усного мовлення, то у першому класі учні повинні вміти: знайомитися, вітати один одного, прощатися, погоджуватися або не погоджуватися із співрозмовником, розповідати про себе (називати ім'я, прізвище, вік, місце проживання, номер школи, клас); розповідати і запитувати про членів сім'ї, їх заняття і професії; описувати класну кімнату, називати предмети, розташовані в ній, і шкільне приладдя, називати їх колір та давати інші якісні й кількісні характеристики, висловлювати своє ставлення до цих предметів і запитувати про них; розповідати про свої заняття на уроках іноземної мови та запитувати про це свого співрозмовника; розповідати і запитувати про тварин, описувати їх та висловлювати своє ставлення до них; розповідати і запитувати про них. У першому класі лексичний мінімум становив 100 лексичних одиниць. Граматичний матеріал представлений дієсловами *to be*, *to have* і повнозначними дієсловами в *Present Indefinite*. Діти знайомляться з означеним і неозначеним артиклями, присвійним відмінком іменника, вживанням прийменників прикметників та рахунком в межах 20. Учні повинні знати всі звуки англійської мови та відповідно інтонувати розповідні, питальні та спонукальні речення.

Лексичний мінімум у другому класі складав 250 лексичних одиниць, у тому числі числівники до 100, займенники, прийменники і сполучники. Учні знайомляться з особливостями англійської вимови, наголосом, тонами англійської інтонації та транскрипцією. Граматика поповнюється розумінням утворення множини іменників, вживанням дієслів у *Present Simple*, зворотами *there is (there are)*.

У третьому та четвертому класах вивчене поглиблюється ознайомленням з утворення ступенем порівняння прикметників, вживанням деяких модальних дієслів та часів *Present Continuous*, *Past Continuous*, *Past Indefinite*, *Present Perfect*. Більш глибоко вивчаються фонетичні особливості англійської мови, об'єм лексичного запасу становить 500 і 850 лексичних одиниць відповідно. Діти повинні вміти розповідати і вести бесіду з товаришами про свою країну і її столицю, про міста і села, природу. Також знати назву мови, країн, народу, столиці, великих міст, географічне положення, клімат країни, мову якої вивчає [7].

Відомо, що підручник є основним засобом навчання і носієм його змісту, концентрованим носієм інформації певної освітньої системи, у межах якої він формується. Погоджуємося з думкою О.А.Палій, що за наявним підручником можна зі значною ймовірністю відновити основні параметри освітньої системи. І навпаки, дослідження елементів освітньої системи дає можливість визначити об'єктивну потребу в певному різновиді навчальної книги та порівняння її вимоги з реально втіленими в чинних підручниках [3].

У досліджуваній період найбільшою популярністю користувалися підручники для 1-3 класів В. Плехотника та Т. Полонської (видавництво «Перун», 1995 – 1998 рр.). Під час навчання мовного матеріалу автори дотримуються правила: успішно навчати мовленнєвої діяльності можна лише на основі сформованих навичок, які удосконалюються у процесі мовленнєвої діяльності. Велике значення відводилося на навчання вимови саме у першому класі, першокласники з першого уроку вчилися вимовляти звуки англійського алфавіту. У роботі над окремим звуком дотримувалися такої послідовності: аудіювання слова з новим звуком – виділення нового звука і аудіювання його у порівнянні з подібними звуками – вимова звука у складі слова – вимова ізольованого звука – вимова звука в складі слова і в мовленнєвому потоці. Введення нової лексики супроводжувалося відповідними яскравими кольоровими ілюстраціями, що, на нашу думку, сприяло кращому її засвоєнню. Типовими для введення нової лексики є вправи: прочитай підписи до малюнків, прочитай слова з перекладом, прочитай тексти до малюнків. Передбачалася робота зі словником.

Граматичні конструкції відпрацьовувалися вправами типу: склади якомога більше речень з таблицею; переписи, заповнюючи пропуски потрібними словами.

Введення читання і письма вводиться з другої чверті. Діти навчаються писати прописні літери, слова та словосполучення. Дуже вдалим вважаємо підхід до організації засвоєння навичок читання. Учні даються не назви букв, а їх озвучування. Букви вводяться в міру їх появи у словах. Спочатку для читання пропонуються лише слова, у яких голосний знаходиться у закритому наголошеному складі: це сприяє перенесенню навичок читання з рідної мови в англійську. Поступово вводиться читання буквосполучень *sh*, *ch*, *th*, *ar*, *or*, *er*, *ir* та методом читання цілих слів, такі необхідні для утворення речень слова як : *who*, *why*, *when*, *do*, *what*, *where*. Такий метод безумовно полегшує підхід до навчання читання і письма, оскільки винятків із правим небагато менше і їх легше запам'ятати [4].

Велику увагу у підручниках цієї серії (1-3 класи) виділялося на переклад, як універсального та економічного способу сегментизації. Кожен урок містить вправи на переклад, а саме: прочитай і переклади на українську мову; закрий ліву частину сторінки і переклади на англійську мову. До подібних завдань ставляться певні часові проміжки, за які учні повинні їх зробити [5]. Проте такі завдання мають різний вплив на роботу учнів відповідно до їх темпераменту. Сангвініків та холериків часові рамки можуть мотивувати та спону-

кати до дій, а от для флегматиків та меланхоліків не має нічого більш складнішого за виконання завдань на відведений час. В учнів таких типів темпераменту подібні вправи викликають страх, невпевненість та небажання виконувати завдання. Великим недоліком вважаємо прихильність авторів опори на рідну мову. Окрім численних вправ на переклад на рідну мову, у підручниках всі інструкції до виконання завдань з 1-го по 3-й клас даються виключно українською мовою[6]. Це безперечно є кроком назад у підході до викладання англійської мови. Адже, ще у програмі середньої школи з викладанням ряду предметів англійською мовою за 1970 рік, у пояснювальній записці рекомендовано наступне: з метою оволодіння усною мовою потрібно, починаючи з першого року навчання, привчати учнів без перекладу розуміти і вживати в усній формі мовний матеріал, передбачений програмою, тобто вчити їх мислити іноземною мовою[8]. Для цього необхідно до кінця першої чверті в 1 класі переходити до ведення уроку тільки іноземною мовою. Подібний підхід пропонує і програма Нової української школи. Навіть для початкового курсу англійської мови вживання рідної мови є небажаним. Насправді повне занурення в мовне середовище прискорить процес сприйняття англійської мови в рази. Мовне середовище для учнів, які не живуть в англомовних країнах, дуже важливе, оскільки немає можливості чути англійську мову протягом дня. Саме тому уроки англійської мови мають виключати вживання української, щоб у здобувачів освіти принаймні на заняттях була можливість мовної практики. Прийнято вважати, що для молодших школярів, які вивчають англійську з нуля, буде вкрай важко сприймати інформацію мовою оригіналу, однак цю думку легко спростувати. Викладач з креативним підходом завжди зможе пояснити лексичний або граматичний матеріал за допомогою картинок, карток, відео, імітації, драматизації. Виправданим вважаємо використання рідної мови лише у виховних цілях, наприклад визначення моралі тексту чи історії.

Проаналізувавши серію підручників авторів В. Плахотника та Т. Полонської не знаходимо вправ на розвиток навичок сприймання та розуміння іноземної мови на слух. У сучасній методиці акцентується, що аудіювання є дуже важливим умінням, без якого стає неможливим оволодіння іноземною мовою.

Проведемо аналогію з підручником цього ж року видавництва Г.М.Бондарева для інтенсивного навчання учнів шкіл з поглибленим вивченням англійської мови. Незважаючи на те, що всі завдання до вправ були написані не англійською, а російською мовою, у підручнику передбачені вправи для розвитку навичок аудіювання. Надзвичайно цінним знаходимо включення у навчальний процес ігор, таких як «Карусель», «Везнайка», «Веселка» та ін. У підручнику читання освоюється сукупністю звукового і алфавітного методів, методу цілих слів та методу цілих речень [1].

Висновки. Отже, в період становлення української незалежності іншомовна освіта переживала етап докорінних змін у змісті навчання, встановлення цілей, удосконалення методів та форм навчання іноземних мов. Важливим кроком вважаємо запровадження поступового вивчення іноземних мов у початковій школі відповідно до Проєкту Концепції викладання іноземних мов в Україні. Були розроблені принципи укладання навчальних програм, шляхи їх реалізації та зміст, вихідною метою яких були потреби кожного учня. До мети вивчення будь – якого предмета були включені як загальнопредметні так і спільні цілі для мовних предметів. Однак недостатнє фінансування освітніх інновацій, брак відповідної навчально – методичної літератури та кадрове голодування гальмували розвиток освіти.

Уявляється, що здійснений аналіз змісту програм та підручників з іноземної мови досліджуваного періоду сприятиме удосконаленню викладання іноземних мов в початкових класах та допоможе уникнути прорахунків у майбутньому.

Використана література:

1. Бондарева Г.М., Маркелова Л.Е., Мошков В.В. English. Англійська мова для інтенсивного вивчення учнів 1-2 класів з поглибленим вивченням англійської мови. – Львів: Оріяна-Нова, 1997. – С. 112.
2. Лист «Про поступове запровадження вивчення іноземних мов у початкових класах загальноосвітніх шкіл». // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1994. – № 21. – С. 13-15.
3. Палій. О.А. Основні тенденції та етапи розвитку підручника з іноземних мов. // Іноземні мови. – 2014. – № 3. – С. 3-9.
4. Плахотник В.М., Полонська Т.К. English. Пробний підручник для 1-го класу загальноосвітньої школи, ліцеїв та гімназій.- Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун»,1998.-С.272
5. Плахотник В.М., Полонська Т.К. English. Підручник для 2-го класу загальноосвітніх навчальних закладів.-Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун»,1998.-С.312
6. Плахотник В.М., Полонська Т.К. English. Підручник для 3-го класу загальноосвітніх навчальних закладів.-Київ, Ірпінь: ВТФ «Перун»,1997.-С.272
7. Програма з іноземних мов для початкової школи.//Інформаційний збірник Міністерства освіти України.-1994.-№ 21.- С.15-27
8. Програми середньої школи з виконанням ряду предметів іноземною мовою. Англійська мова І-Х класи.-К.:Міністерство освіти УРСР,1970.-С.1-41.
9. Концепція викладання іноземних мов в Україні. Проєкт.//Інформаційний збірник Міністерства освіти України.-1994.-№ 24.-С.7-24
10. Лист «Про поступове запровадження вивчення іноземних мов у початкових класах загальноосвітніх шкіл».//Інформаційний збірник Міністерства освіти України.-1994.-№ 21.-С.13-15

References:

1. Bondarieva H.M.,Markelova L.E.Moshkov V.V.English.Angliiska mova dlia intensyvnoho vyvchennia uchniv 1-2 klasiv z

- poglyblyenym vyvchenniam angliiskoi movy.[Intensive English for 1-2 grades students in special schools],-Lviv:Oriiana-Nova, 1997.-pp.112
2. Lyst "Pro postupove zaprovadzhennia vyvchennia inozemnykh mov u pochatkovykh klasakh zagalnoosvitnykh shkil" [The letter "On the gradual introduction of foreign language learning in elementary schools"].Informational digest of the Ministry of Education of Ukraine.-1994.-№21.-pp.13-15
  3. Palii O.A.Osnovni tendentsii ta etepy rozvytku pidruchnyka z inozemnokh mov. [Main trends and stages of development of a foreign language textbook]. Foreign languages.-2014.-№3.-pp.3-9
  4. Plakhotnyk V.M., Polonska T.K.English.Probnyi pidruchnyk dlia 1-go klasu zagalnoosvitnioi shkoly ,litseiv ta gimnazii.[Experimental textbook for 1st grade students for general school, Lyceum and Gymnasium].-Kyiv,Irpin:VTF "Perun",1998.-pp.272
  5. Plakhotnyk V.M., Polonska T.K.English.Probnyi pidruchnyk dlia 1-go klasu zagalnoosvitnioi shkoly ,litseiv ta gimnazii.[Textbook for 2d grade students for general school, Lyceum and Gymnasium].-Kyiv,Irpin:VTF "Perun",1998.-pp.312
  6. Plakhotnyk V.M., Polonska T.K.English.Probnyi pidruchnyk dlia 1-go klasu zagalnoosvitnioi shkoly ,litseiv ta gimnazii.[Textbook for 3d grade students for general school, Lyceum and Gymnasium].-Kyiv,Irpin:VTF "Perun",1997.-pp.272
  7. Prohram z inozemnykh mov dlia pochatkovoï shkoly [Foreign language program for elementary school] . Informational digest of the Ministry of Education of Ukraine.-1994.-№21.-pp.15-27
  8. Prohramy serednioi shkoly z vykonanniam riadu predmetiv inozemnoiu movoiu.Anhliiska mova I-IX klasy, [High school programs with a number of subjects taught in a foreign language. English I-X classes], Ministry of Education of the USSR,1970, p.41[in Ukrainian]
  9. Kontseptsiia vykladannia inozemnykh mov v Ukraini.Proekt./Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity Ukrainy.[The concept of teaching foreign languages in Ukraine. Project]. Informational digest of the Ministry of Education of Ukraine.-1994.-№24.-pp.7-24
  10. Lyst "Pro postupove zaprovadzhennia vyvchennia inozemnykh mov u pochatkovykh klasakh zagalnoosvitnykh shkil" [The letter "On the gradual introduction of foreign language learning in elementary schools"].Informational digest of the Ministry of Education of Ukraine.-1994.-№21.-pp.13-15

Shkoda M. V. The peculiarities of the implementation of teaching english in primary schools in Ukraine (1991-2000)

The article devoted to the analysis the main problems (educational, instructional and organizational) of teaching foreign languages in primary school in Ukraine (1991-2001). Since 1991, there has been an intensive search for ways of forming implementing and modernizing the state educational policy directed at the innovative development of education in Ukraine. At the national level, policy markers had tied English education to Ukraine's modernization effort, economic prosperity and opportunity for advancement in science and technology. One significant change in English education in Ukraine was the lowering of starting age of English learning and expansion of English education into primary schools. The particular important document was the Concept of Teaching Foreign Languages in Ukraine.This document is characterized by a number of features that make it distinctive from its predecessors. It is the first unified, articulated national foreign language curriculum designed on the same educational philosophy as that for all other school subjects in primary schools nationwide. Those curriculum goals were not only reading, speaking, listening and writing skills, not only linguistic knowledge (pronunciation, vocabulary, grammar, communicative skills), but also learning strategies and cultural awareness as well. It was proposed to develop a basic 14 levels of foreign language learning of a single state standard, which can be achieved from pre-school age and through further language learning. According to the letter "On the gradual introduction of foreign language learning in primary schools", the study of this subject is provided in the basic curriculum in the 1st or 2nd class. The state of readiness of the school for the beginning of innovations was determined by the school board, taking into account the parents' wishes, availability of qualified personnel and teaching and methodological equipment.At the same time many challenges have been raised by researchers, classroom teachers, and teacher educators with regards to the implementation of the new curriculum in primary school, among them the lack of textbook and insufficient funding.

Key words: *content of education, foreign languages, English, curriculum, school programs, primary school, school subject, textbook.*